

Θεοδώρου Καρόνσου, Δοκίμιου τῆς ιστορίας τῆς ἀρχαίας πατρί "Ελληνική φιλοσοφίας" ἐν Αθήναις 1888.

Τὰς μὲν περὶ φιλοσόφων ἔκάστων καὶ τῶν δογμάτων αὐτῶν σπουδαιοτάτως μανογραφίας θὰ διοράται ωρεν ἔκάστοτε ἐν τῷ οίκειῳ τόπῳ, ὅδε βίος καὶ τὰ συγγράμματα αὐτῶν ἐκτίθενται ἐν ταῖς Γραμματολαγίαις.

B'.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 8.

Γένεσις τῆς 'Ελληνικῆς φιλοσοφίας.

Περὶ τῆς λεγομένης 'Ανατολικῆς αὐτῆς καταγωγῆς.

'Αρχαῖς τις παρέδοσις ισχυρίζεται, διὰ πολλοὺς τῶν σπουδαιοτάτων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Δημόκριτος, ὁ Πλάτων καὶ ἄλλοι, ὑφείλουσι τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτῶν θεωρίας εἰς 'Ανατολικούς λαούς. Καὶ κατὰ μὲν τοὺς χρόνους τοῦ Ηροδότου οἱ Αιγύπτιοι ἐξήτησαν νὰ ἐπιδείξωσιν ἐκυτοὺς τοῖς "Ἑλλησιν ὡς ἀρχηγέταις τῆς Ἑλληνικῆς Ορητοκείας, ἀπὸ δὲ τῆς γ' π. Χ. ἐκατονταετηρίδιος ἀναφένεται ἡ δύξα, ἣν κατ' ἀρχὰς μὲν ἵπας 'Ανατολῖται εἰσηγήσαντο, οἱ δὲ "Ἑλληνες προθύμως ἀποδεξάμενοι περαιτέρω ἀνέπτυξαν, ὅτι δῆλον δὴ πᾶσα ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἡ τούλαχιστον πολλαὶ τῶν σπουδαιοτάτων αὐτῆς θεωριῶν καὶ συστημάτων καταγονται ἐξ 'Ανατολῶν. Παρομοίων ἀξίωσιν ἥγειραν ἀπὸ τοῦ 2 π. Χ. οἰώνυς οἱ Ίουδαῖοι τῆς 'Αλεξανδρεωτικῆς σχολῆς ὑπὲρ τῶν πρφητῶν καὶ τῶν Ἱερῶν γραφῶν τοῦ λαοῦ αὐτῶν, οἱ δὲ λόγιοι χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ Κλήμεντος καὶ Εὐστέβίου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ μέσου αἰώνος καὶ ἐντεῦθεν συνεφώνησαν αὐτοῖς. Καὶ οἱ μὲν Ίουδαῖοι οὗτοι μῆθοι γενικῶς ἥδη σήμερον ἐγκατελείφθησαν· ἡ δύξα δημος, διὰ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ὡς τοιαύτη 'Ανατολικὴν ἔχει τὴν καταγωγήν, ἔξακολουθεῖ εὑρίσκουσα τοὺς ὑπερασπιστὰς αὐτῆς· θερ-

μότατοι δ' αὐτῆς ὑπέροχοι ἐπεφάνησαν ἐν τοῖς κακοῖς ἡμέραις χρόνοις ἡ
‘Ρούθιος’ (*Röth, Gesch. der Abendl. Pail.* I τόμ., 1846,
1862. 2. τόμ. 1858) καὶ ὁ Γλαδίσκος (*Gladisch*) ἀπὸ τοῦ
1841 ἐν σειρᾷ συγγραφῶν, (πρβλ. *Phil. d. Griechen* I, 27).

“Ηδη τῶν Ἑλλήνων οἱ πρόγονοι μετάνεγκον βεβχίως ἀπὸ τῆς
Ἀσιατικῆς αὐτῶν κατίδος εἰς τὴν νέαν πατρίδα τὴν τοῦ πρώτους
στοιχείους τῆς ίδιας γλώσσης καὶ θρησκευτικός τινας καὶ γῆθις δέξει,
συγγενεῖς πρὸς τὰς τῶν λοιπῶν Ἱνδογερμανικῶν λαῶν καὶ ἐν αὐτῇ
δὲ τῇ πατρίδι αὐτῶν ἐπὶ μακροὺς αἰώνας ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν
πρὸς Ἀνατολὰς γειτόνων, ίδιας τῶν Φοινίκων, καὶ ἥπι ταῦτα δὴ
τὴν ἐπίδρασιν ἔξερινοφόθη ἐκ τοῦ ἀρχαίου Πελαστικοῦ τῷ μετὰ
ταῦτα Ἑλληνικὸν ἔθνος. Καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς δὲ γράμματι ἐκ τῆς Ἀ-
νατολῆς προσήλθον τοῖς Ἑλλησιν (διν ὑπόρχη ἡμῖν ἐπιτετραμμένον τὸ
πιστεύσωμεν εἰς τὴν παράδοσιν) τὰ πρῶτα στηναγέτε τῆς μεθόριος τε
κῆς καὶ ἀπτρονομικῆς αὐτῶν γνώσεως. ‘Ἄλλ’ ἦτι δύμας καὶ φύλασσο-
κῆς θεωρίας καὶ μεθόδους ἐκεῖθεν παρέλαβον. τοῦτο ἐπειν ἐδίνατον
ν’ ἀποδειχθῇ (ἔξαιρουμένων μεταχειρεπτέρων τινῶν φυλαράμενων).” (Ιστο-
συγνά καὶ δὲ ἀναφένται ὁ ἴσχυρισμὸς οὗτος παρὰ ποιηταῖς ταῦτα
‘Ἀλεξανδρεωτικῆς περιόδου καὶ μετὰ ταῦτα, οὐδεὶς δύμας τούτων
ὑποδεικνύει δτι ἄντλησεν αὐτὸν ἐξ ἀξιοπίστου τινῆς καὶ μάγης τῶν
χρόνων αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔξειχνομένης παράδοσεως· τούτου-
τίον δ’ ἐμφράζεται ἡμῖν τὸ παράδοξον τοῦτο, ὅτι εἰ περὶ τοῦτο ιαγυ-
ρισμοῦ τούτου μαρτυρίαι τόσῳ μᾶλλον ἀναγιδηταῖς ακμίσταις, δημο-
έγγυτερον εἰς αὐτὰ τὰ λεγόμενα γεγονότα γρανικῶς πληρούμεν,
καὶ τοσούτῳ ἀφθονώτεροι ἔρευσιν, δημο ἀπότερον ἂπ’ αὐτῶν ἐπε-
μμαχρυνόμεθα, καὶ δτι δημο μᾶλλον οἱ Ἑλληνες μετὰ ταῦταν τοι-
‘Ἀνατολικῶν λαῶν γνωρίζονται, κατὰ τοσοῦτον πληριώμεναι καὶ οἱ
λεγόμενοι διδάσκαλοι τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῶν φύλασσομεν. Λόγη
τῶν πραγμάτων ἡ σχέσις ὑποδεικνύει παρέστατα, ὅτι καὶ μεταχει-
στεροι μαρτυρίαι μὲν πηγάζουσιν ἐξ ἴστορικῆς ἀναγνώσεως, ὅτι εἰπο-
άπλωτ εἰκασίαι καὶ οὐχὶ μαρτυρίαι. Δυνατὸν ἀλλοιος γέ τε
ὅτι δύναται γέ συμπεράνη ἔξαρτησιν τινας τῆς Ἑλληνικῆς φύλασ-
τρίας ἐξ Ἀνατολικῶν σκέψεων στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀποτερικῆς ἡμι-
τέρων συγγενείας· ἀλλὰ διαλέγεται καὶ ἔξαρτησι τὸ φάρμακο τοῦτο
τῆς ἔξαρτήσεως εύθὺς ὡς νοήσωμεν ὀμφοτέροις ἐν τῇ ἴστορικῇ αὐτῶν

άκριβείς καὶ μὴ θελήσωμεν μήτε τοῖς "Ελληνοι μήτε τοῖς Ἀνατολίταις νὸς ὑποβάλωμεν ὅ, τι κακτὸν πρῶτον μεταγενέστεροι ἔρμηνεῖσι εἰνέβαλον εἰς τὰς θεωρίας αὐτῶν. Τότε δὲ ἡ συνάντησις αὐτῶν δεικνύεται μόνον ἐν τοιωθοῖς σημείοις περιοριζομένη, ώστε δὲν ὑπάρχει ἀγάγκη νὸς παραδεξώμεθα πρὸς ἐξήγησιν αὐτῆς, ὅτι οἱ "Ελληνες φιλόσοφοι τοὺς ίδιους θεωρίας εἴτ' ἐν συνόλῳ εἴτε κατὰ μέρος ἐξ· Ἀνατολικῶν θρύλοντα πηγῶν. 'Αλλ' ἡ παραδοχὴ αὕτη οὐ μόνον ὀντόμεικτὸς ἐστιν, ὀλλ' ἐναντιοῦνται πρὸς αὐτὴν καὶ λίγην ἐν τῇ πλάτην βαρύνοντες θετικοὶ λόγοι :

Α'. Οἱ "Ανατολικοὶ λόγοι, μεθ' ὧν οἱ "Ελληνες μέχρις Ἀλεξανδρουσι εἰς συνεπαφὴν ἥρχοντο, εἶχον μέν, ἐξ ὅπων περὶ τούτων γενώσθαι μεν, μυθολογίας καὶ μυθικᾶς κινητογονίας, ὀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἐκέκτητο φιλοσοφίαν, οὐδεὶς ἐποιήσατο τὴν ὀπόπειρον φυσικῆς τύνος τῶν ὄντων ἐξηγήσεως, ἥτις τοῖς "Ελληνοι φιλόσοφοις ὡς πηγὴ ἡ πρότυπον ἐδύνατο νὸς χρησιμεύσῃ.

Β'. Καὶ δὴ εὑρίσκετο καὶ τι φιλοσοφίας περὶ αὐτῶν, μεγάλα πρὸς τὴν εἰς τοὺς "Ελληνας μεταβίβασιν αὐτοῦ κινητογονίας ἔμελλε νὸς παράσχῃ αὐτὴν ἡ δυσκολία τῆς συνεννοήσεως.

Γ'. Η "Ελληνικὴ φιλοσοφία φέρει δὲν τὸν ἀντίκον τύπον. Ἐν αὐτῇ, καὶ ἀκριβῶς παρὸς τοῖς παλαιτάτοις αὐτῆς πρωτοστάτοις, οὐδὲν παρουσιάζεται τῶν φυινορένων ἐκείνων, ἃτινα πανταχοῦ δὲλλως ἐμφανίζονται, ὅπου λοσίς τις τὴν ίδιαν ἐπιστήμην ἐκ τῆς ὀλλοδοκτῆς παραλαμβάνει. Οὐδεὶς ὁγκὸν τοῦ θεογενοῦς πρὸς τὸ ζένον, οὐδεμία χρῆσις ὀκκταλήπτων τύπων, οὐδὲν ἔχος μὴ ἐλευθέρας ίδιοποιήσεως καὶ ὀποιμητήσεως τοῦ παραδεδομένου.

Δ'. Παρὸς μὲν τοῖς "Ανατολίταις ἡ ἐπιστήμη τὸ δὲν τὸν ἀποκλειστικὸν κτήμα τῆς ιερατικῆς τάξεως καὶ διὸ τοῦτο ἐκ τῶν θεσμῶν καὶ παραδόσεων αὐτῆς ἐξηρτημένη, ἡ δὲ "Ελληνικὴ φιλοσοφία παρέρχεται εἰς τὸ μέσον οὐ μόνον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ καὶ αὐτοτελής, ὀλλὰ καὶ ἐλλείπει κυρίως παρὸς τῷ "Ελληνικῷ λοσῷ ίδιαιτέρω τῶν ιερέων τάξις καὶ ιεραρχία, τὴν δὲ ἐλλειψιν ταύτην τοσούτῳ πληρεστέρων εὑρίσκομεν, διστορρωτέρῳ εἰς τοὺς ἀρχαίους αὐτοῦ ὀνερχόμεθα χρύνους.

Ε'. Βάσιν τελευτῶντες θελήσωμεν νὸς ἐξετάσωμεν τὰς ἀρχαιοτέρους καὶ ὀξιοπιστοτέρους μαρτυρίας, ὀκούνομεν τὸν Ἀριστοτέλην

ἀποδιδόντος μὲν ⁽¹⁾ τοῖς Αἰγυπτίοις τὴν πρώτην εὑρεσιν τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, Αἰγυπτιακῶν ὅμως ή ὄλλων Ἀνατολικῶν φιλοσοφημάτων οὐδαμοῦ μνημονεύοντα, εἰ καὶ ἐπιμελῶς λίγην ἀναζητεῖ πάντας τὰ ἔχη τῶν μεταγενεστέρων θεωριῶν παρὸς τοῖς προγενεστέροις. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου οφίνονται καὶ αὗτοί οἱ τῶν Αἰγυπτίων Ἱερεῖς οὕπω τὸν νοῦν εἰς τοῦτο προσγόντες, ὅτι δὲ τοις φιλοσοφική γνῶσις ἐδύνατο νὰ ὑπάρχῃ μεταδεδομένη παρ' αὐτῶν εἰς τοὺς Ἑλληνούς. Ο Δημόκριτος αὐτὸς ⁽²⁾ εἰς οὐδένα τῶν Αἰγυπτίων σοφῶν παραχωρεῖ τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ γεωμετρίᾳ, καὶ οἱ Πλάτων ὡς χαρακτηριστικὴν ἰδιότητα ἀπονέμει τοῖς μὲν Αἰγυπτίοις καὶ Φοίνιξι τὸ φιλοχρήματον, τοῖς δὲ Ἑλληνοῖς τὸ φιλομαθήτη.

§ 9.

Ἐγχώριαι πηγαὶ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

Οἱ ὄληθεῖς λόγοι τῆς γενέσεως τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καίνοται ἐν αὐτῇ τῇ εὐτυχεῖ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ φύσει, ἐν ταῖς ἀφροδιμαῖς, ἃς αὐτῷ ἡ τε γεωγραφικὴ θέσις καὶ ἡ ἴστιντική παρεγγύης αὐτοῦ βίος εἶχε λόγον μέχρι τοῦ χρόνου, καὶ τὸν εὐρίσκομεν παρ' αὐτῷ τὰς πρώτας ἀποπείρας ἐπιστημονικὲς ἔρεις. Οὐδέποτε ὄλλος τῆς αρχαιότητος λαὸς δεικνύεται ἡμῖν ὑπ' αἰτίᾳ τῆς φύσεως δι' οὗτον πλουσίων καὶ πολυμερῶν προτερημάτων πατριαικισμένης, ὡς ἡ Ἑλληνικός. Παρ' οὐδενὶ ὑπάρχουσι συνδεδεμένα καὶ πρακτικὴ δεξιότης καὶ ἡ δραστηρία πρὸς πρόσθεις ἐνέργειας μεν' αἴτῳ λαπτοῦ καὶ οὐθίμιατος ὑπέρ τοῦ καλοῦ, μεν' οὕτω ζωτικοῦ καὶ βραχέας πρὸς τὴν γνῶσιν ἔρωτος, ἡ ὑγιεστάτη πρακτικότης μετ' ἀλλοι; ἴδεντες την τὸν καθ' ἔκαστος ἀντίληψις μετὰ ἵσχυροτάτης κλίσεως καὶ δεξιότητος πρὸς συναρμογὴν αὐτῶν καλῶς δικτεταχμένην καὶ ἀριστουσαν, πρὸς σχηματισμὸν ὀρούσιον, ἐμμελοῦς καὶ πάντῃ ἔχοντα πυρφωγούμενος δλού.

Τῇ φυσικῇ ταύτῃ εὐφυτῇ ἀπεβούθει περιτέρω τὰς γίρας ἡ

⁽¹⁾ Μετὰ τὰ Φυσ. I. 1. 981 & 23.

⁽²⁾ Παρὰ Κλήμ. Στρωμ. I. 304 A.

έξαρετος θέσις, ἥτις τὰς ποικιλωτάτας μὲν παρεῖχεν αὐτῇ ἀφορμὰς καὶ τοὺς πύρους, τὰ δῶρα δ' ὅμως αὐτῆς ἐκείνοις μόνον ἔχορήγει, οἵσοι ταῦτα δι' ίδίκες δράσεως ἐγίνωσκον νὰ προσκτῶνται. Ἀπωχι-
σμένοι οἱ "Ελληνες ἐπὶ τῆς συνδεούσης τὴν Ἀσίαν μετὰ τῆς Εὐρώ-
πης γεφύρας, ἐπὶ γῆστραν καὶ ἀκτῶν πλουσίων μὲν ἀνεπτυγμένων, με-
τρίας δὲ γυναικείητος οὔσων, παρεκινοῦντο ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως
τῶν ποικιλάτων εἰς ζωηροτάτην πρὸς ἄλλήλους καὶ πρὸς τοὺς ἑκα-
τῶν γείτους ἐπιμιξίαν. Καὶ ὑφίσταντο μὲν ὑπό τινων τούτων, ἐφ'
ὅσον ἡσκν οὖτοι ὑπέρτεροι κατό τε τὴν δύναμιν καὶ τὴν μόρφωσιν,
δικρανὴ καὶ μόνιμον ἐπίδρασιν (πρβ. σελ. 46), ἐδυνήθησαν δημιώς
να ἐλευθερώσωσιν ἑκατοὺς ἐγκαίρως ὀπὸ τῆς ἐπιδράσεως ταύτης, γὰς
παραγκωνίσωσι τοὺς ξένους ἢ νὰ ἔξελληγίσωσιν αὐτοὺς καὶ νὰ δια-
νοίξωσιν εἰς τὴν ίδίκην φυλὴν διὰ μεγαλοπρεποῦς ἀποικισμοῦ εὑρὺ
στάδιον ἐργασίας. Οὕτως ἀνεπτύσσοντο πρωτίως ἡδη ἐν τοῖς μι-
κραῖς κοινότηται τῶν Ἱελληνικῶν πόλεων αἱ βάσεις μορφώσεως, ἥτις
καὶ καθ' ἑκατὴν καὶ κατὸ τὴν ιστορικὴν αὐτῆς δρᾶσιν μοναδικὴν
τυγχάνει παράδειγμα.

Λί παρατηρήσεις ἐκείναι τῆς φύσεως, ἐξ ᾧ προῆλθεν ἡ πρὸς
τοὺς θεοὺς πίστις τῶν προελληνικῶν χρόνων, ἐκτήσαντο ἡθικὸν βάθμος
καὶ μετεπλάσθησαν καλλιτεχνικῶς, οἱ θεοὶ ἀνυψώθησαν εἰς δυνάμεις
ἡθικάς, εἰς ἴδεώδη ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν καὶ καταστάσεων. Καὶ διν
καὶ ἡ θρησκεία καθ' ἑκατὴν ἐν τοῖς μυστηρίοις καὶ ἐν τῇ δημο-
σίᾳ λατρείᾳ ἐξ ἵσου ὀλίγον ἐξῆλθε τῶν ὄρίων ἀνθρωπομόρφου πολυ-
τελέας, περιεῖχεν ὅμιλος ζῳογόνας σπέρματα, ἀπερ ἡρκει μόνον περι-
τέρῳ ν' ἀναπτυχθῶσιν, ἵν' ἀγάγωσι πέρος τῶν ὄρίων ἐκείνων. Καὶ
ἐπειδὴ τὸ κυριώτατον ἐν τῇ Ἱελληνικῇ θρησκείᾳ ἡτο ἡ λατρεία καὶ
οὐχὶ ἡ διδασκαλία, ἐπειδὴ ἔλειπεν ὅλως ἐν αὐτῇ δμοιμορφος καὶ
γενικῶς ἀνεγνωρισμένη δογματικὴ καὶ ὑπῆρχε μυθολογία μόνον ἐν
διαφορωτάτοις παρολλαγχῖς παραδεδομένῃ καὶ διὰ τῆς εὐκινήτου
φυντασίας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ποιητῶν αὐτοῦ εἰς διηγεῖῃ μεταβολὴν
δικτελέσκω, πρὸ πάντων δημιώς, ἐπειδὴ οὐδεμίας σταθερῶς ὠργανω-
μένη καὶ δι' ἔξωτερικῆς δυνάμεως ὑπλισμένη ἱεροστάτης ὑπῆρχε, διὰ
τοῦτο περὶ τοῦ "Ἱελληστι, παρὰ πάσκες τὰς ἐπιθέσεις, εἰς δις ὁ Ἀνα-
ξιγύρας, ὁ Πρωταγύρας καὶ ὁ Σωκράτης ἡσκν ἐκτεθειμένοι (ἢ κατὸ
τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπίθεσις εἶχεν ἄλλους λόγους) οὐδὲν κώλυμα,

καθόλου είπεν, παρενέβαλεν ἡ θρησκεία εἰς τὴν ἐλευθέρην κίνησιν καὶ τὴν πρόδον τῆς διανοίας, δυνάμενόν πως νὸς παραχθεῖται πρὸς ἔκεινος, πρὸς δὲ εἶχε νὸς παλαιότητος ὁ νοῦς ἐν τε τοῖς Ἀνατολικοῖς καθετοῖς καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα.

Παροροίος ἐλευθερίας δεσπόζει καὶ τοῦ ἡθικοῦ βίου καὶ τῶν ἀστικῶν διαρρυθμίσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀκριβῶς ἐν ἐκείνοις αὐτοῖς τοῖς μερίσιν, αἵτινες τὰς μεγίστας ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ προσήνεγκον ὑπηρεσίας, ἐν τοῖς Ἰωνικοῖς ἀποικίαις καὶ ἐν ἈΟἴησις, ἐλαθεν αὕτη ἐπίδοσιν καὶ δύναμιν, ἥτις καὶ πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς τάσεις μεγάλην εἶχε σημασίαν.

Οὐχ ἡττον σπουδαῖος βριωτὸς πρὸς αὐτὸς ἦτο καὶ ὁ ἔπειρος τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου χαρακτήρ, ἥτοι ὁ πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν νόμου πεδισμός, ἢ τῶν μερῶν εἰς τὸ δλον ὑποταγὴ ἐκείνη, ἡς ἔνει τὸ δημοκρατικὰ πολιτεύματος τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων δὲν οὐκ ἔδύνετο νὰ διατηρηθῶσιν. Ἐκ τῆς ἐλευθερίας, μετ' ἣς ἐκποτοῦ ἐκινεῖτο ἐν πόσαις τοῖς σχέσεσι τοῦ βίου, ἥρύετο ἡ ἐπιστημονικὴ διεκνόσια τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τόλμην ἐκείνην, ἣν πρὸς τοὺς ἄργυροτάτους Ἑλληνοὶ φιλοσόφοις θαυμάζομεν. Ἡ ὑπὲρ τάξεως καὶ νόμων κλίπει, ἥπερ ἐν τῷ ἀστικῷ βίῳ ἐξεμορφώθη, ἀπήτει, ἵνα καὶ ἐν ταῖς θεωρητικαῖς περὶ κόσμου σκέψεσι τὸ καθ' ἔκκοτον εἰς τὸ καθίκαν συμπεριληφθῆ καὶ ἀπὸ τῶν νόμων τούτων ἐξαρτηθῇ. Ήστιν οὐσιωδῶς πρὸς τούτους ἡ τυπικὴ ἀσκησίς τῆς διανοίας καὶ τοῦ λόγου ὥφειλε νὸς προκύψῃ διὰ τῆς ζωηρᾶς κινήσεως καὶ τῶν ποικίλων ἀποτύπωσῶν τῆς ἀντικού βίου, ἥλικην δὲ σημασίαν καὶ πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν δράσιν ἤπειλε νὸς ἔχη ἡ πρόδος αὕτη, τυγχάνει καταφκνέει.

'Ομοίαν δ' ὑπηρεσίαν παρέσχεν αὐτῇ καὶ ἡ πόλις, ἥτις ὡς ἐπική, λυρικὴ καὶ διδακτικὴ κατὰ τοὺς τέσσαρας κλίνους, σίτωσι προηγήθησαν τῆς πρώτης γενέσεως τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἐλαχε πλουσιωτάτην ὄντοτε τούτην. Λύτη περιελάμβανε τὰς θεωρητικάς, καὶ σμολογικὰς καὶ ἡθικὰς τῶν Ἑλληνικῶν φύλων δόξας ἐν ἴστορηματικαῖς αποφθέγμασιν, ἀπερ ὑπό τε τῶν συγχρόνων καὶ τῶν ἐπιγενημένων ἐθεωροῦντο ὡς ἔκφραστις καθολικῶς ὠμολογημένων ἡλικίαις, καὶ ὑπεδείχνυεν αὕτως εἰς τὴν ἀρχὴν λοιπόν τοις φιλοσοφίκην τὰς προτεύθεσσις, πρὸς δὲ ὥφειλε νὸς Ἐλληνή εἰς σχέσιν συρριπτίκης η ὑπειθέσως.

§ 10.

**Περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας
μέχρι τῆς 6 ἑκατονταετηρίδος.**

Μάκρη επισκοπήσωμεν τὴν κατόπτασιν, εἰς ὃν εἶχε φύσει ὅπου τὸς μυημονεύμεσας περιστάσεις ἡ Ἑλληνικὴ διάνοια μέχρι τῆς ἔκτης π. Χ. εικτονταετηρίδος, βλέπομεν ὅτι οἱ θεολογικαὶ δόξαι κινοῦνται κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῷ συνύλῳ αὐτῶν, ὡς εἰκός, ἐν τῷ κύκλῳ τῆς παραδεδομένης. Ορφικῆς καὶ Ἡσιόδειου μυθολογίας, διαφίγονται δ' ὅμως παρὰ τοῖς ποιηταῖς τοῦ 7 καὶ οἱ αἰῶνος τὸ ἔχον πεζομικίας τινὰς κακούργειας τῆς περὶ θεοῦ ἐννοίας ἐν τούτῳ, ὅτι ἐκ τοῦ πλήθους τῶν θεῶν ὁ Ζεὺς ἀρχετοι παριστάμενος ἐμφαντικώτερον ὡς ὁ ἐνικῶς προστάτης καὶ φύλαξ τῆς ἡθικῆς τοῦ κόσμου τάξεως, καὶ ὅτι τοῦτο μὲν ἐφίσταται ἡ προσογή⁽¹⁾ ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῆς θείας δικαιοσύνης ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης, τοῦτο δὲ καὶ⁽²⁾ ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀκούνονται, αἵτινες ἐδύναντο νὰ ὀδηγήσωσιν εἰς ιριτικὴν σκέψιν περὶ τῶν παραδεδομένων δοξῶν. Οριστικωτέροι δ' ὅμως καὶ διαρκεστέροι ἐμφανίζεται ἡ ἀνάγκη πρὸς ἐπιτευξιν ὀξειπρεπεστέρων δοξῶν περὶ τοῦ θείου κατὰ πρῶτον παρὰ τοῖς ποιηταῖς τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ὅτε ἡ φιλοσοφία κατήρξετο ἥδη τῶν ἐπιθέτειν αὐτῆς κατὰ τῆς δημόδους πολυμετάξεων.

Τῶν κοσμολογικῶν δοξασιῶν τὴν βάσιν ἀποτελεῖ τοῦ Ἡσιόδου ἡ θεογονία, ἡς οὐχὶ πολὺ ἀφίστανται καὶ τὰ ὀλίγα λείψοντα καὶ σληλῶν τινῶν ἴστορημάτων (τοῦ Ἐπιφενίδου, τοῦ Ἀκουσιλάου) καὶ τῆς ἀρχαιοτάτης Ὀρφικῆς θεογονίας, ἡς χρήσιν ἐποιήσαντο καὶ οἱ φιλόσοφοι Πλάτων, Ἀριστοτέλης καὶ Εὔδημος. Ήτεροι δὲ γνωστέροι ἡμῖν Ὀρφικὴ θεογονία μετὰ τοῦ θεολογικοῦ αὐτῶν συγχρητισμοῦ καὶ τῆς πανθεϊκῆς ἀνήκουσι φυνερώτατα εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην γρόνους. 'Αλλ' ὅμως τὴν ἐν τοῖς ἀρχαῖσις ταύταις κοσμογονίαις διδομένην είκόνας τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου ἀπαρτίζουσιν ἀπλού-

(1) Σ 6 λ. π.ν. Ἀπόσπ. 13, 17 κ. ἄρ.

(2) Η ἡ ο γ ν ι σ (περὶ τὸ 540). V. 373.

σταται μόνον διντιλήψεις καὶ σκέψεις, περὶ δὲ τοῦ ζητήματος, τίνες αἱ πρῶται φυσικαὶ τῶν διντῶν αἰτίαι, οὐδεμίκ πω σκέψις γίνεται. Ὁλίγῳ ἐγγύτερον εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἔρχεται Φερεκύδης ὁ ἐκ Σύρου (περὶ τὸ 540). Τὸν μὲν Δίον, τὸν Χρόνον καὶ τὴν Χθόνην ὑποδεικνύων ὁ Φερεκύδης ὡς τὸ πρῶτον καὶ αἰδίον, τὴν δὲ Γῆν περιγράφων ἐγδυσομένην τὴν ποικίλην αὐτῆς ἐσθῆτας ὑπὸ τοῦ Διός καὶ θιγούμενος τὴν κατασκήσιν τοῦ Ὀφιονέως ὑπὸ τοῦ Χρόνου καὶ τὸν θεῶν καθίστησι φυνερὸν ὅτι βάσιν τῆς διηγήσεως ταῦτα εἰγε τὴν ἔννοιαν, ὅτι τοῦ παντὸς ἡ διαμόρφωσις τυγχάνει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπενεργείας τῶν οὐρανίων ἐπὶ τὰ γῆνα, καὶ ὅτι μόνον διὸ τῆς ἐπενεργείας ταύτης κατέστη δυνατὸν νὰ δοκιμηθῶσι βαθυτάδιν καὶ καὶ ὄλιγον αἱ διτακτοὶ καὶ βίσιοι τῆς φύσεως δυνάμεις. 'Ἄλλ' ἡ μοθικὸς τύπος τῆς παραστάσεως κρύπτει τὰς ἐννοίας ὑπὸ κίνεζηκτώδη σύμβολα καὶ, δ.τ. ἔδει γὰρ ἐξηγηθῆ ἐκ τῶν φυσικῶν κάτιων. φύνεται ἔτι κατὰ πόντα, ὡς ἀκκτάληπτής τις τῶν θεῶν ἐνέργεια.

Εἰς τὴν βούλησιν τῶν θεῶν ἀνεφέροντο καὶ παρὰ τοὺς "Πίλαντοι, ὡς πανταχοῦ, τὰ καθολικῶς ώμολογημένα ἥθικὲ περιχγέλματα καὶ τὸ ἀπαράβατον τούτων ἀθεμελιοῦτο διὸ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἡνταποδοτικὴν τῶν θεῶν δικαιοσύνην. Η πίστις καὶ ἡ ἀποδοτικὴ μεγίστην δύναμιν, ἀφ' ὅτου προστήλουν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆς καὶ παραστάσεις περὶ τῆς μετὰ θάνατον καταπτάσεως, καὶ ἡγ' ἔτην ἡ σκιώδης ἐν "Ἄδου ὑπαρξίᾳ, ὑπὲρ τὴν δὲν ἀνυψώθη ἡ περὶ ἀλεξανδρίας πίστις τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, ἐπληρώθη ζωηριτέρω περιεγέρειν διὸ τῆς θεωρίας περὶ τῆς ἐν τῇ ἀλλῃ ζωῇ ἀντεπιδίσεως. 'Ἄλλ' εἰ καὶ ἡ τροπὴ αὕτη συνετελέσθη βαθυτάδιν καὶ καὶ ὄλιγον ἥδη ἀπὸ τοῦ 8 καὶ 7 οἰλῶνος σὺν τῇ αὐξανομένῃ ἐξεπλάνησε τῶν μαστηρίων, εἰ καὶ εἰς τὴν γένεσιν αὐτῆς συνετέλεσκεν ίδιως ἐκ Ἱεροῖς καὶ Διογύσεις μυστήρια διὸ τοῦ περὶ μετεμφυγίσεως διέγραψε, φύνεται δῆμως, ὅτι μέχρι τοῦ τέλους περίπου τῆς ή ἀκαταντατηγρίδος ὁ ἐπιχριτῶν τοῦ σκέπτεσθαι τρόπος δὲν ὑπέστη βαθυτάρχες ἀλλοιώσεις ὑπὸ τῆς πίστεως εἰς ἄλλους κάσμους, καὶ διὰ καὶ καὶ δὴ ἡ πίστις κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπλῶς καὶ μάντις πρὸς αὐτοσιν τῶν τελετουργιῶν διὸ φίδιον καὶ ἐλπίδιον. Κατὰ πρώτην ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Πυλακγορείου φιλοσοφίας φύνεται γενικάτερον ἡ

πίστις ἔκείνη διαδεδομένη καὶ εἰς καθαρώτερον ἡθικὸν σκοπὸν χρησιμοποιηθεῖσα.

‘Αλλὰ πρὸς ταύτην τὴν θρησκευτικὴν μεταχείρισιν τῶν ἡθικῶν ζητημάτων βαίνει παρόληληλος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς κατὰς λόγον ἡθικῆς διανοήσεως, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ ἄλλως παρὸς λαῷ, τηλικαύτην ἀγχίναισεν καὶ ἐν τοῖς περὶ τὸν βίον εὐπτροφίαν κεκτημένω. Τὰ ἔχη τῆς διανοήσεως ταύτης δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ὅπο τῶν παρ’ ‘Ομήρῳ ἡθικῶν εἰκόνων καὶ ἀποφθεγμάτων καὶ τῶν θιωτικῶν παραγγελμάτων τοῦ Ησιόδου διὰ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν γενετέρων ποιητῶν’ φυνερώτατα δ’ ἐκφίγονται τὰ ἔχη ταῦτα παρὸς τοῖς γνωμικαῖς ποιηταῖς τοῦ οἱ αἰῶνος, τῷ Σόλωνι, Φωκυλίδῃ καὶ Ηερόγνιδῃ. Τὴν κατὰς τοῦτον τὸν χρόνον προβίβασιν τῆς κατὰς λόγου ἡθικῆς διανοήσεως δεικνύει καὶ τὸ γεγονός, δτὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐν τοῖς λεγομένοις ἐπεὶδι σοφοῖς συναριθμοῦνται, εἰς ταύτην ἀνήκουσιν. ‘Αλλως δὲ πᾶν δ, τι φέρεται ἐν τῷ περὶ τῶν ἑπτὰς συφῶν μύθῳ, οὖ πρώτη μὲν πηγὴ ὑπῆρξεν ἵσως συγγραφικὴ ἑπίνοια, εὑρίσκομεν δ’ αὐτὸν κατὰ πρῶτον, ἄλλ’ ὡς ἥδη γενικῶς γνωστὸν παρὸς II λάτων (ΙΙρωτ. 343 Λ.) στερεῖται πάστης ιστορικῆς βάσεως· οὐ μόνον πᾶν δ, τι ἐν αὐτῷ λέγεται περὶ τοῦ τρίποδος, τῶν ἀποφθεγμάτων, τῶν συγόδων, τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, ἄλλας καὶ ἡδόνες δτὶ ἀκριβῶς ἑπτὰ ἄνδρες ὑπὸ τῶν ἑκατῶν συγχρόνων ὡς οἱ σοφῶτατοι ἐθεωρήθησαν. Καὶ τὰ ὀνόματα δ’ αὐτῶν παραδίδονται λίσην διαφόρως· γνωρίζομεν 22 ἐξ αὐτῶν ἐκ χρόνων πολλῷ ἀπ’ ἄλληλων διεσταμένων. ‘Ιν διπάσσοις τοῖς καταριθμήσεσιν εὑρίσκονται τέσσαρες μόνον ἐξ αὐτῶν, Θαλῆς, Βίας, Πιττακός, Σόλων· παρ’ αὐτοῖς δὲ συχνότατοι Κλεόβουλος, Μύσων, Χίλων, Ηερίσανδρος, ‘Ἀνάγκαρσις. Τὴν στενὴν συνάφειαν τῆς βιοτικῆς ταύτης σοφίας μετὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης δεικνύει καὶ ἡ σταθερότης, μετὶ τῆς πρῶτος ἐν τῇ τάξει τῶν ‘Ἐπτὰ δ αὐτὸς πάντατε ὀντὴρ ίστοσται, κατεις καὶ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Ἑλλήνων φυσικῶν πρῶτος ἔρχεται.

§ 11.

**Περὶ τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς πορείας τῆς ἀναπτύξεως
τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.**

Η Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ὡς προϊόν τῆς Ἑλληνικῆς δικτυνίας, φέρει καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν ἐκείνης γνωρίσματος, οὐνοι περιχλήλως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς, συνεπιλαμβάνεται τῆς ἀναπτύξεως ταύτης μετὰ δυνάμεως ὅτημέραι σημαντικοτέρης γνωμάνης καὶ καθίσταται ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἄπει τῇ ἐκλεύσει τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας ἢ καθοδηγούσας δύναμιν. Τοιαχού θεῖσα δ' ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἢ διάνοιᾳ στρέφεται κατὰ τὴν ἔξι γερσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀνάγκης κατ' ἀργῆς εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ παντός, οὗ μέρος ἔσετον αἰσθάνεται ἡ "Ἱλληνη", καὶ ἵπερ ἣντας ἔσετου θρησκείας ἐστὸν εἰδισμένος νὸς λατρεύη, ὡς τὴν πρώτην χον ἀποκάλυψιν τῶν θεῶν δυνάμεων. Ήσωρεῖ δὲ τὸ παντὸν ἡ Ἑλληνικὴ διάνοια μετὰ τῆς ἀφελοῦς καὶ ἀθολώτου ἐκείνης εἰς ἐκπειθὴν παποιήσεως, ἥτις λίστη φυσικὴ τυγχάνει τῇ ἐνσφρυμένῃ, τῇ οὔποι γνωσκούσῃ τὰς ἐπιφυλασσομένας αὐτῇ δυσχερεῖς καὶ δὲ οὐδεμιᾷς ἀποτυχίας τὸ θάρρος ἀποβασλούσῃ ἐρεύνη. Ιδίαχε δὲ τῷ πάντων ἥ πεποίθησις αὐτῇ εἰς λαόν, δύτις, ὡς οἱ Ἑλληνες, ἐν τῷ περιστοιχίζοντι αὐτὸν κόσμῳ λίστη οἰκεῖως καὶ εὐχρέστεις ἐκυρῶν ζητήνετο καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔτι τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἐν γεγάλῃ πλευρίστηκε καὶ ἐμπιστοσύνῃ διετέλει. Οὕτω λοιπὸν ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς περιόδῳ ἐστὶ κατὰ μὲν τὴν ὑποκείμενον κάτηγε φιλοσοφία τῆς φύσεως διότι τὴν πρωτογένην κύτην ἀφίστηκεν εἰς τὸ ζήτημα, ποίος ἡ γέγενεις καὶ αἱ αἰτίαι τοῦ παντός, καὶ προματεύεται αὐτὸν κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρώπου γνωμονωμένως μόνον καὶ ἐν δημόδει μηδὲν η ἐπιστημονικὸν τύπον κατὰ δὲ τὴν μέθοδόν ἐστι δογματισμός, τ. ἔ. ζητεῖ νὴ προσκεκτίσται γνώμην τινὸς περὶ τοῦ ἔκτος αἴσματος πρὸν νὸς ἐρευνήσῃ καὶ περισχρή λόγον εἰς ἔκστην περὶ τοῦ προβλήματος καὶ τῶν ἔργων τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως· ὡς πρὸς δὲ τὸ ἐξαγόρευτα κύτης ἐστι πρεγγότική, μάλιστα δὲ ὑλική· διότι ἡ δικρούση τῶν οὐκτῶν ὅπερ τὸν πα-

ματικῶν γίνεται συνειδητή τὸ πρῶτον διὰ τοῦ Ἀναξαγόρου περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης. 'Αλλ' ὅμως ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν μεταβολήν, οἵτις ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων ἐν ταῖς καταστάσεσι καὶ ταῖς ἀνάγκαις τοῦ Ἐδληνικοῦ λαοῦ εἶχε συντελεσθῇ, δρχεται τῇδε καὶ ἡ προσοχὴ ν' ἀποτρέπηται ἀπὸ τῆς δλως περὶ τὴν φύσιν ἀσχολουμένης φιλοσοφικῆς ἐρεύνης. Οἱ Σοφισταὶ ἀνατρέπουσι διὰ τῆς σκέψεως καὶ τῆς εριτικῆς τὴν πίστιν πρὸς τὸ γνώριμον τῶν ἔκτὸς γνῶσιν ὄντων καὶ ἀπαιτοῦσιν ἀντ' αὐτῆς γνῶσιν ὀφέλιμον καὶ εἰς τοὺς σκοπούς ἐνὸς ἐκάπτουν ὑπηρετοῦσαν. Πρῶτος ὁ Σωκράτης καταβάλλεται νέον θερέλιον οὐ μόνον τῆς πρακτικῆς ταύτης φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοσοφίας καθούλου. Διὰ τοῦ Σωκράτους, Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ὀνυψοῦται ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία εἰς τὸ ὑψιστὸν αὐτῆς ἐπιστημονικὸν σημεῖον. Η σκέψις περὶ τοῦ προβλήματος καὶ τῶν ὅρων τῆς γνώσεως ἀγει εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς λογικῆς· ἡ φυσικὴ συμπληροῦται τὸ μὲν διὰ τῆς ἡθικῆς, τὸ δὲ διὰ τῆς μεταφυσικῆς («Πλάτωνος διαλεκτική», 'Ἀριστοτέλους «πρώτη φιλοσοφία»). ὁ σχηματισμός, ἡ ἀνάλυσις καὶ σύνδεσις τῶν ἐγγοιῶν ἀποτελεῖ τὸν σταθερὸν πυρήνα τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου, ἡ ἀυλος τῶν ὄντων οὕτω, οἵτις ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς κατὰ λόγον νοήσεως, ἡ ἴδεα τῶν ὄντων ἢ ὁ τύπος αὐτῶν, θεωρεῖται ὡς ἀνωτέρω τις πραγματικότης ἐν συγκρίσει πρὸς τοῦτο' ὅπερ ταῦτα φαίνονται. 'Ο νοῦς ὡς ὃν νοοῦν διαστέλλεται τοῦ ἔσκυτου σώματος, καὶ ὅπως ὁ ἀνθρωπὸς ὡς ἔργον αὐτοῦ θεωρεῖ ταύτην τὴν ὑψηλοτέρου ἔσκυτον μερίδαν νὰ ἐχμαρφώσῃ καὶ νὰ καταστῇ δι' αὐτῆς κύριος τῶν ταπεινοτέρων αὐτοῦ μερῶν, οὗτοι καὶ ἡ δημιουργικὴ τῆς φύσεως ἐνέργεια εἰς τοῦτο κατατείνει, νὰ ἐκδηλώσῃ δῆλος δῆλος τῷ εἶδος ὡς τὸν σκοπὸν τῶν ἴδιων αὐτῆς πλοσμάτων. 'Αλλ' ὅσον μακρὸν καὶ ὃν προχωρῇ διὰ τούτων ἡ διάνοια οὐ μόνον πέροι τῶν ὅρων τῆς μέχρι τοῦδε φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ πέροι τοῦ σημείου ἐν γένει, ἐξ οὗ μέχρι τοῦδε ἀφωριζτοί περὶ τοῦ παντὸς θεωρίας τῶν Ἑλλήνων, ὅσῳ φανερώταται καὶ ὃν διασπᾶται ἡ ὀρμονία ἔκεινη τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω, ἡ ἀφελῆς καὶ ἀπροκατάληπτος ἔκεινη τοῦ νοῦ καὶ τῆς φύσεως ἐνότης, οἵτις τὴν πρωτίστην βάσιν τοῦ κλασικοῦ κάλλους τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου ἀπετέλει, ἡ τροπὴ ὅμιλος αἴτη, τὸ μὲν ὑπῆρχεν τῇδε καὶ αὕτη προπερισκευασμένη ἐν τῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀναπτύξει, τὸ δὲ φαίνονται

καὶ ἐν αὐτῇ εὐδιάκριτοι οἱ χαρακτῆρες ἔκεινοι, δι' ὃν ἡ ἀρχαῖος φιλοσοφία διακρίνεται τῆς νεωτέρας. Η τῶν ἐννοιῶν φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν διαδεξαμένων αὐτὸν παραμούσιν τελεῖ πρόδην ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ σταδίῳ, οἷς ἡ πλαστικὴ τέχνη καὶ ἡ ποίησις τοῦ 5ου αἰώνος ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ. Ως τὸ οὐσιῶδες ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν φιλομενῶν ἔξαίρουσι οἱ κοινοὶ χαρακτῆρες, οἱ ἀναλλοίωτοι τῶν προγνάστων τύποι· αὐτοὶ δ' οὗτοι θεωροῦνται καὶ τὸ κύριον ὑποκείμενον καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς παραστάσεως καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως· ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη συναντῶνται ἐν τῇ διευθύνσει πρὸς τὸ ίδεωδες. Αὕτη δὲ ἡ ἴδαινικότης καὶ παρ' αὐτῷ ἐτι τῷ Πλάτωνι δὲν φέρει τὸν νεώτερον ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα· καὶ ίδει, οἱ τύποι τῶν ὄντων, οὔτε τῆς Θείας διανοίας γεννήματος εἰσιν οἵτε τῆς ἀνθρώπινης, ἀλλ' ἵστανται πρὸ τοῦ ἐνορῶντος νοῦ, ὡς ἀργέστηκ τῶν πραγμάτων ἐν πλαστικῇ αὐθινπαρξίᾳ. Πρὸς τούτους ἕστιν πηρρωτέρω τῆς ἀρχαίας καὶ δὲν προχωρῇ ἡ τοῦ Σωκράτους ἥδη καὶ πολλῷ ἐτι πλέον ἡ τοῦ Πλάτωνος ἥθική, τοσούτῳ σταθερώτερον ἡμῶν μένει πιστὴ εἰς τε τὸν αἰσθητικὸν καὶ πολιτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἥθελτητος γκρακτῆρα. "Δι' δὲ" ὁ Ἀριστοτέλης, ὡς διοὺς τὴν πρωτότηταν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐνέργειαν, ἔξερχηται ταύτης, ἡ περὶ ἀρετῆς ἡμῶν αὐτοῦ διδασκαλία ἐστὶ γνησίως Ἑλληνική· καὶ αὐτὸς ἐτι ἀποτελεῖ ἔχεται τῆς ἐνότητος τῆς ἥθελης καὶ πολιτικῆς, τῆς εὐγενοῦς κατεργασίατος τῆς ὑλικῆς καὶ σκοπὸν τὸ κέρδος ἔχούσης ἐργατίκης καὶ τὰς ἀντιθέσεως ἔκεινται τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, τὰς ἴσχυροτάτης ἔκρηκτις ἐστιν ἡ παρ' αὐτοῦ ὑπεράσπιστις τῆς δουλείας. Η ἀκριβεστάτη τῆς πρωτικότητος ἔννοια λείπει παρὸς Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλαι, τὰ δὲ δίκαια αὐτῆς ἀτελῶς μόνον ὑπ' αὐτῶν καὶ ίδίως ὑπὲ τοῦ Πλάτωνος ἀναγνωρίζονται. Πρὸς τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως στρέφεται οὐ μόνον ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ζωηροτάτην προσοχήν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πλάτωνας αὐτὸν δὲν ἐμποδίζει ἡ ἴδεολογία αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ θεωρηματοῦ τοῦ κάλλους καὶ τῆς θειότητος τοῦ ὄρχτοῦ κύπρου καὶ ἐνταχθῆ μηθῆς καὶ διδάσκαλος συναντῶνται ἐν τῇ περὶ τῆς παιπανότητος τῆς φύσεως πεποιθήσει, ἐν τῇ καλλισθητικῇ ἔκεινη τῆς φύσεως θεωρίᾳ καὶ τῷ θαυμασμῷ, ἐξ ὃν ἐτι ἐναργέστερον κατεκνισθεν τὴν κακοπιν ἐπενέργειαν τῶν δοκασιῶν, ὃν ἀρχαιότατον πρωτὸν ὑπέρβεν ἡ φυσικὴ θρησκεία.

Σπουδαιοτάτη μεταβολὴ συνετελέσθη ὅντως ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ὡς καὶ ἐν ἄποιντι τῷ τρόπῳ τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς τετάρτης π. Χ. ἐκαπονταετηρίδος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διὰ τῶν κατακτήσεων τοῦ μεγάλου Ἀλεξανδρου θρησκευμάτων τῆς φυσικῆς καὶ θεωρητικῆς ἐν γένει ἔρευνης λαμβάνει ἀναδρομικὴν πορείαν. Παραλλήλως πρὸς τὴν Ἀκαδημεικὴν καὶ Ηεριπατητικὴν σχολὴν ἀναφέγγουται καὶ ἐν τοῖς Στωϊκοῖς καὶ Ἐπικουρείοις φιλόσοφοι, οἵτινες τοχέως καὶ μετὰ δύναμεως τὰς σχολὰς τούτας παραγγωνίσαντες μεταβιβάζουσι τὸ χέντρον τοῦ βάρους τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ἡθικήν· ὡς πρὸς δὲ τὴν φυσικὴν στηρίζονται ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ Σωκράτους συστημάτων, καὶ ἐκ τούτων πάλιν ἐκεῖνα μόνον τὰ στοιχεῖα κυρίως ἴδιοποιοῦνται καὶ περαιτέρῳ ὀνοκπτύσσουσιν, ὅσα ῥοπὴν καὶ σημασίαν ἔχουσιν εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ θρησκευτικὴν περὶ τοῦ παντὸς θεωρίαν. Λύτη δὲ ἡ ἡθικὴ φέρει παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς καὶ Ἐπικουρείοις ἔνθεν μὲν τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀτομικότητος, ἔνθεν δὲ τὸν τοῦ ἴδεώδους. "Οσον καὶ δὲν διαφωνῶσιν ἐν τοῖς λοιποῖς, ἀμφότεροι δύνανται ἀπαιτοῦσιν ἀνύψωσιν ὑπεράνω τῶν ὅρων τῆς ἐθνικότητος, ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ παντὸς ἐξωτερικοῦ, ἀνέπομπιν τοῦ σοφοῦ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ βίῳ. Ἐν δὲ τούτῳ συμφωνοῦσιν αὐτοῖς καὶ οἱ σύγχρονοι Σκεπτικοί, μόνον δτὶ ζητοῦσιν αὖτοις ἐπιτύχωσι τοῦ αὐτοῦ πρακτικοῦ σκοποῦ δι' ἑτέρας ὅδος, διὰ τῆς ἐντελοῦς παραιτήσεως ἀπὸ πάσης γνώσεως. Ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν σχολῶν τούτων μετ' ἀλλήλων τε καὶ μετὰ τῶν παλαιότερων προκύπτει ὡς ἀντίδρασίς τις πρὸς τὴν σκέψιν τῆς νέας Ἀκαδημεικῆς σχολῆς ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς δευτέρας π. Χ. ἐκαπονταετηρίδος ἡ ἐκλεκτικὴ ἐκείνη τόσις, ἢτις οὐ μόνον τῆς Ἀκαδημεικῆς σχολῆς ὅριστικώτατα δεσπόζει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Στωϊκὴν καὶ Ηεριπατητικὴν εἰσγωρεῖ· ἀλλὰ νέον εὑρίσκει κέντρον ἡ σκέψις ἐν τῇ τοῦ Λίνησιδήμου. Παρὰ δὲ τοῖς νέοις Ηυθαγορείοις καὶ τοῖς μετὰ τούτων συνηγγενένοις Πλατωνικοῖς τῶν χρόνων τούτων αἱ ἐκλεκτικαὶ τάσεις συνεργάζονται εἰς παραγωγὴν ἡμικυατολικῆς τιγος ἐξ ἀποκλύψεως φιλοσοφίας, ἀναπτυσσομένης ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸ μὲν τοῦ γυηπίου, τὸ δὲ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἑλληνισμοῦ. Καὶ κατὰ μὲν τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας ἐξαπλοῦται ἀείποτ' ἐπὶ πλέον ὁ τρόπος οὗτος τῆς διανοήσεως, ὃπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ τρίτου διαμορφοῦται διὸ τοῦ

Πλωτίγου ἐν τῷ νέῳ πλατωνισμῷ εἰς περιεκτικήν τι σύστημα, οὐπερ πάντας τὰ λοιπὰ τὸ μὲν παροχγκιωνίζει, τὸ δὲ ἐν ἑκυτῷ συγχωνεύει. Διὰ τῆς διαλύσεως τῆς νέας Πλατωνικῆς σγολῆς κατὰ τὴν 61 μ. Χ. αἰῶνας ἔξαφνίζεται ἀπὸ τοῦ θεάτρου τῆς ἵππορίκης ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφίας ὡς αὐθύπαρκτὸν φυιγόμενον καὶ μόνον ἐν τῇ τοῦ μέσου αἰῶνας καὶ τῇ νεωτέρᾳ ἐπιστήμῃ διατελεῖ ἔτι ζῶσκ μετὰ ζένων ἀναχωρητικῶν στοιχείων καὶ ὑποβεβλημένη εἰς ὑπερεσίν νέων μορφώσεως τύπου.

Φογερού ὅτι ἡ ἀνάπτυξις κύτη ἀπήγε τὴν Ἑλληνικὴν διένων ἀείποτε ἀπωτέρῳ τῆς πρώτης αὐτῆς ἀφετηρίκης. Άλλος δίκιν σφυγκτικοὶ χαρακτῆρες δεικνύουσιν ἡμῖν, ὅτι δικτελεῖ ἔτι ἐπὶ τὴν Ἑλληνικὴν πάντοτε ἐδάφους κινουμένη. "Οσον ἴσχυρὸν καὶ ἀπότυπον καὶ ἐν ὑπάρχῃ ἡ ἀντίθεσις, εἰς τὴν λόγος καὶ αἴσθησις τίθενται ὑπὸ τῆς τοῦ Στωϊκῶν ἡθικῆς, μένει δημος τύποις καὶ τοῖς τοῦ πατέρα τρίτου ζῆν. Ἐν μὲν τῇ φυσικῇ ἐπιστρέφουσιν οἱ Στοϊκοὶ ὡπὸν τοις διηγοῦσιν τοις Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους εἰς τὴν ὑλοζούλην τοῦ Ἡρακλείτου, διὰ δὲ τῆς θεολογικῆς περὶ τοῦ παντὸς θεορίκης κύτην προτεγγύζουσι πρὸς τὰς ἀνθρωπομόρφους παροστάσεις τῆς δημιόδην θυηταρέων, καὶ ἐν τῇ ἴδιᾳ δὲ θεολογίᾳ θεωρεῖ καθηκον αὐτῆς ἡ Στοίκη ἡ ὑπερμετατηρ τὰς αὐτὰς δόξας, ἀφ' ὃν τῇ ἀληθείᾳ ἀπὸ πολλῶν ἥδη εἴχεν ἡ ἐπιστήμη ἀποταχθῆ. Ο δ' Ἐπίχουρος μετὸν τῆς γηγενικῆς κύτης φιλοσοφίας ἐμφνίζεται ἐν ἐμφυτικωτάτῃ ἀντιθέσει πρὸς τα τοῦ Ιησοῦ τὴν πίστιν καὶ πρὸς τὴν τελολογικὴν τῆς φύσεως ἔξήγησιν· ἀλλ' ἡ κακοκαθητικὴ αὐτοῦ ἀνάγκη δίγει αὐτὸν εἰς νένυ τινὰ εἰ καὶ δίκιν ἔλλαπι, περὶ θεῶν διδασκαλίας· ἐδὲ ἡ ἡθικὴ αὐτοῦ ἀποδάληψη τὸ πολιτευτικὸν τὰς ἡγεμονίας ἡθικῆς στοιχεῖον πολλῷ ἔτι πληρεστερὸν τῆς Στοίκου, ἀντέγετα δημος ἴσχυρῶς τῆς καθηκόντως Ἑλληνικῆς ἀντιλήψεως ἡ ἀρχητικὴ ἐκείνη τοῦ κατ' αἰσθησιν καὶ τοῦ διανοητικοῦ βίου, ἡτις ἐστὶ τὸ πρᾶγμα κὸν αὐτοῦ ἰδεῶδες. Καὶ αἱ Σχεπτικαὶ δὲ σγολαὶ δὲν ἀπορρίζουσσι πολὺ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ἐν ταῖς πρακτικαῖς κύτην ἔργα, εἰ καὶ ἄλλως ἀποδέχονται τὸ ἀδύνατον τῆς γηγενεως ἡ τοις φιλοσοφίας τοις καταδίκην μετὰ τὴλικούτης ἡρεμίας, ἡλίκιον καὶ ἐν τοῖς γραμματικοῖς ἔτι χρόνοις δὲν φάνεται τύσον εὐκίλως διηγεῖται. Άλλος καὶ τὸ φαινόμενον, διπερ τὴν μετάβασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κίσμου εἰς τὸν γραστιαγικὸν ἐντονώτατος ἔξαγγέλλει, ἡ δικνόησις δηλου ἐπει τὸν οὖν

Πισθιγορείων καὶ νέων Πλατωνικῶν, δεικνύει συφῶς ἔτι τὴν ἀκυτῆς συνάφειαν πρὸς τὸν ἀρχαῖον τοῦ διαινοεῖσθαι τρόπον. "Οσφ ταπεινότερον τοῦ ἀρρέτου κόσμου καὶ ἐν θεωρῶσιν οἱ φιλόσοφοι οὗτοι τὸν ὄροτόν, ὑπολαμβάνοντιν ὅμως καὶ τοῦτον πάντοτε ὡς πεπληρωμένον θείων δυνάμεων καὶ τελείων εἰς τὸ εἶδος αὐτῆς ἐμφάνισιν τοῦ ἀνωτέρου. Τὰ μὲν καλλος τοῦ κόσμου ὑπερασπίζουσι πολεμοῦντες τοῖς Χριστιανοῖς, οἵτινες ἥσαν καταφρονήται τῆς φύσεως, τὴν δὲ ἀιδιότητος αὐτοῦ ἐναντίον τῆς παραδυχῆς δημιουργίας καὶ ἔκειναι δ' αἱ ταξίδεις ὅντων ὑπερανθρώπων, ἐν οἷς καταβαίνουσιν εἰς τὸν κόσμον αἱ θεῖαι δυνάμεις, δι' ᾧν ἀνυψοῦνται οἱ ἀνθρώποι εἰς τὴν θεότητα, εἰσὶ γένετος μεταφυσικὴ εἰκὼν τῆς δημιόδους πολυθείας, ἃς τελευταῖοι πρόμαχοι ἐγένοντο οἱ φιλόσοφοι οὗτοι.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Η ΠΡΟ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

§ 12.

Πορεία τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς.

Τὴν πρώτην ἀπύπειρον ἐπιστημονικῆς τοῦ κόσμου ἔξηγήσεως ἐποιήσατο ἐν τοῖς "Ἐλλῆσι Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, φίλος τοῦ Κλεοπόλεως οἱ πολῖτοι αὐτοῦ Ἀναξίμανδρος καὶ Ἀναξιμένης, βραδύτερον δὲ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης καὶ ἄλλοι πρωτοστάται τῆς ἀρχαίας Ἰωνικῆς σχολῆς. Διὸ τῶν Ἰώνων Πισθιγόρου καὶ Ξενοφάνους μετεφυτεύθησαν αἱ τάσεις αὕται εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ διὸ τοιαύτης ἴδιοτρόπου προήχθησαν ἐρεύνης, ὅστε ἐξ ἐκκτέρου τῶν ἀνδρῶν τούτων νέα ἔξτηλε σχολή. Λί τρεῖς αὕται ἀρχαὶ ἀντιτάται κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῆς συστάσεως αὐτῶν τῇ Β.η ἔτι π. Χ. ἐκατονταετηρίδι ἀνήκουσαι σχολαὶ συναντῶνται δὴ ἐν τούτῳ, ὅτι ἐκ τῶν λόγων τῶν πραγμάτων, οὓς ἡ ἐπιστήμη ὑφείλει νὰ δεῖξῃ, κατ' ἀρχὰς τοὺς τῆς οὐσίας αὐτῶν λόγους ζητοῦσιν, ἐφιστᾶσι δῆλως δὴ τὸν νοῦν εἰς ἔκεινο, ἐξ οὗ ἔλασθον ἀρχὴν τὰ ὅντα καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῶν ἔξακολουθου-